

ABD Jeopolitiğinin Yeni Dünya Düzeni Üzerindeki Etkisi

Ulker İMAMALİYEV¹

¹Doctor of Philosophy, Baku State University, e-mail:imamaliyeva_ulker@mail.ru

Özet: Modern dünyadaki jeopolitik durum değişken bir faktördür. 19. yüzyılın sonundan itibaren imparatorluklar ve ulus devletler siyasi coğrafyalarını tanımlamak için jeopolitik kavramını kullanmışlardır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra soğuk savaşın ve iki kutuplu dünya düzeninin etkisiyle bu kavram daha ideolojik bir anlam kazanmıştır. Soğuk Savaş'ın sona ermesi, jeopolitik hakkındaki teoriler ve anlaşmazlıklar ve ABD'nin tek güç haline gelmesi jeopolitiğin gelişmesine ivme kazandırmıştır. Jeopolitiğin gelişimini iki aşamada (klasik jeopolitik ve yeni jeopolitik) düşünmek uygundur. Jeopolitik, uluslararası ilişkileri mekansal faktör çerçevesinde analiz eder ve devletler arası ilişkilerde jeopolitiğin stratejik temellerine odaklanır.

Jeopolitik kavramı farklı konumlardan açıklanmıştır. Örneğin coğrafya profesörü Colin Flint'e göre, "jeopolitik terimi, bir yandan savaş durumlarını ya da bölgesel güç için diplomasiyi hatırlatırken, diğer yandan teoride insanları ve devletleri buldukları yere göre sınıflandırmak için kullanılıyor. Charles Darwin, jeopolitik terimini doğrudan kullanmamasına rağmen, evrim teorisini coğrafyaya uyguladı. İngiliz politikacı Halford J. Mackinder'e ait "Heartland" teorisi, jeopolitik çalışmalarında özel bir yere sahiptir.

26 Aralık 1991'de çöken Sovyetler Birliği'nin yerine kurulan Rusya Federasyonu, 69 yıllık varlığının ardından ABD'nin yeni jeopolitik hedef ve stratejileri doğrultusunda uluslararası ilişkiler sistemine entegre olmuştur. . Böylece Amerika'nın yeni dünya düzeninin hedefleri, "Amerika'nın büyük stratejisi" (barış, çoğulculuk ve refah) ilkeleri yeniden tanımlanmıştır. Yani ABD dış politikası, uluslararası barışı teşvik etmeyi, liberal demokrasinin gelişimini desteklemeyi, dünya çapında evrensel ortak değerler oluşturmayı ve ticareti teşvik ederek ulusal ve uluslararası refahı yaygınlaştırmayı amaçlamaktadır. Amerika Birleşik Devletleri'nin ünlü stratejist ve eleştirmenlerinden biri olan siyaset bilimci ve devlet adamı Zbigniew Brzezinski'ye göre, Soğuk Savaş sonrası dönemde Amerika bu tür hedefleri gerçekleştirecek küresel güce sahiptir.

ABD ve SSCB arasındaki rekabetin bu teorilerin Avrupa merkezinden Batı merkezine doğru gelişmesine yol açtığı ve bu teorilerin merkezinin de Avrasya olduğu sonucuna varılabilir. ABD'nin ve liberalizmin bu siyasi mücadeleden başarılı çıkışı, Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan jeopolitik teorilere de yansdı.

Anahtar Kelimeler: jeopolitik, dünya düzeni, strateji, barış, uluslararası ilişkiler

The Influence of United States Geopolitics on The New World Order

Abstract: The geopolitical situation in the modern world is a variable factor. Since the end of the 19th century, empires and nation-states have used the concept of geopolitics to define their political geography. After the Second World War, due to the influence of the cold war and the bipolar world order, this concept gained more ideological meaning. The end of the Cold War, the theories and disagreements about geopolitics, and the United States becoming the only power have given impetus to the development of geopolitics. It is appropriate to consider the development of geopolitics in two stages (classical geopolitics and new geopolitics). Geopolitics analyzes international relations within the framework of the spatial factor and focuses on the strategic foundations of geopolitics in relations between states.

The concept of geopolitics has been explained from different positions. For example, according to geography professor Colin Flint, "the term geopolitics, on the one hand, reminds states of war or diplomacy for regional power, on the other hand, it is used in theory to classify people and states according to their location. Although Charles Darwin did not use the term geopolitics directly, he applied his theory of evolution to geography. The "Heartland" theory belonging to the English politician Halford J. Mackinder occupies a special place in the study of geopolitics.

After 69 years of existence, the Russian Federation, which was established in place of the Soviet Union, which collapsed on December 26, 1991, has integrated into the system of international relations in the direction of the new geopolitical goals and strategies of the United States. Thus, the goals of America's new world order, the principles of "America's grand strategy" (peace, pluralism and prosperity) have been redefined. That is, US foreign policy is aimed at encouraging international peace, supporting the development of liberal democracy, establishing universal shared values around the world, and spreading national and international prosperity by stimulating trade. According to the political scientist and statesman Zbigniew Brzezinski, one of the famous strategists and critics of the United States, in the post-Cold War era, America has the global power to realize such goals.

It can be concluded that the competition between the USA and the USSR led to the development of these theories from the center of Europe to the center of the West, and the center of these theories is also Eurasia. The successful exit of the USA and liberalism from this political struggle was also reflected in the geopolitical theories that emerged after the Cold War.

Keywords: geopolitics, world order, strategy, peace, international relations

GİRİŞ

Devletlerin coğrafi özellikleri ve politikaları arasındaki ilişkileri analiz eden ve inceleyen jeopolitik, uluslararası mücadelelerde ve kamusal hayatta önemli bir rol oynamaktadır. Jeopolitik, coğrafi faktöre dayanmaktadır. Devletin istikrarlı bir ekonomik, teknik, kültürel ve siyasi durumunun başarılı bir şekilde kurulmasında, coğrafi çevreden kaynaklanan avantajların gerçekleştirilmesi ve kullanılması büyük önem taşımaktadır. Bir ülkenin coğrafi alanda farklı avantajlara sahip olması, devletin ve halkın belli bir potansiyel güce sahip olduğunu göstermektedir. Ancak aynı zamanda bu gücü kullanmak için gerekli siyasi, ekonomik kazanımlara ve becerilere sahip olmamak, devletin sömürülmesine ve nihayetinde parçalanmasına yol açabilir. Böylece 19. yüzyılın sonlarına doğru dünyada yaşanan güç ve sömürge mücadeleleri, dağıtılmış kolonileri koruma çabaları coğrafyaya farklı bir bakış açısıyla bakma ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Jeopolitik, bir devletin dış politikasının coğrafi konumu tarafından belirlendiğini iddia eder. Küresel değişimler dünyanın hemen her alanına yansımakta ve devletler yenilenen uluslararası siyasi yapının takibini yapmak, yeni siyasi hedefler belirlemek, küresel kalkınmayı ulusal çıkarlara yönlendirmek gibi hayati sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. ve Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle, dünya güç oranında ciddi değişiklikler oldu. Rusya, Amerika ile süper güç mücadelesini kaybetmiş olsa da, Amerika Birleşik Devletleri lider ülke konumuna gelmiştir. Devletlerarası ilişkilerde ve bölgesel ittifaklarda önemli bir rol oynayan jeopolitik, bu süreçlere bağlı olarak önemli değişimlere uğramıştır. Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan bu durum nedeniyle ülkelerin fiziki ve siyasi coğrafyalarında kısacası coğrafi mekanda herhangi bir değişiklik olmamıştır. Coğrafyayı değiştiren ülke güçleri, uluslararası birlikler ve anlaşmalardır. Yani evrensel değerdeki güç merkezleri ve bölgesel güçlerin etkinliği değişmiştir (Bilge,1996; 23). Küresel ve bölgesel güç merkezlerinde meydana gelebilecek bu tür değişimler, söz konusu ülkenin jeopolitik konumunu ve bu konumun uluslararası ilişkilerdeki stratejik değerini değiştirebilir. Burada unutulmaması gereken bir diğer nokta da coğrafi konumun jeopolitik mekanın tek unsuru değil ana unsuru olmasıdır. Jeopolitik alan, coğrafi konumunun yanı sıra askeri güç, siyasi yapılanma, dış politika, devletin ekonomik ve kültürel gücü gibi değişken faktörlerden de etkilenmektedir. Bir sorun sadece ekonomik, sosyal ya da sadece askeri verilerle değil, tüm bunları dikkate alan bir çalışma ile çözülebilir.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, jeopolitik durumun, uluslararası politikanın ve ekonominin gelişme beklentileri ve yönleri tam olarak net değildi. Bu bağlamda, ABD ve SSCB, o dönemin jeopolitik manzarasını belirleyen iki devletti. Aynı zamanda jeopolitik, Hitler'in insanlık dışı siyasi görüşleri olan Nasyonal Sosyalizmi içeren bir terim olarak algılanıyordu. Bu dönemin teorileri "siyasi coğrafya" adı altında muadilini bulmuştur. SSCB'nin "Breznev doktrini" temelinde sosyalizm dünyasına hakim olma ve dünyadaki tek komünist rejimi kurma plan ve çabalarına rağmen, Soğuk Savaş'ında Amerika Birleşik Devletleri'nin ABD'nin Batı'nın genişlemesine karşı jeopolitik teorileri etrafında gelişti. Sovyet kontrol bölgesi. Bunlardan biri "Truman doktrini", "Marshall planı" ve "Eisenhower doktrini" adı altında uygulamaya konulan "yardım" politikası, diğeri ise 1970'lerde başlayan "detante" dönemi idi. iki kutup arasındaki yakınlaşma ve Kissinger'ın siyasi seyri. Doğu Avrupa'da komünizmin çöküşü ve hem yurtiçinde hem de uluslararası alanda Sovyet gücünün çöküşü ve ABD Başkanı Bush'un "yeni dünya düzeni" ilan etmesiyle Soğuk Savaş, korkunç bir ideoloji ve süper gücün savaşı olarak hatırlandı. Savaşın sona ermesiyle birlikte umut ve barış umudu geldi. Soğuk Savaş'ın jeopolitik açıklaması da hemen hemen bundan ibarettir.

Daha sonra jeopolitik bilimi ve kaderi tamamen farklı bir yönde gelişti. Bu bilim, Amerika Birleşik Devletleri'nde düzenli olarak kullanılan bir strateji olarak kabul edildi. Mackinder ve Spykman'ın zamanından beri jeopolitiği dünyada ve siyasette neler olup bittiğini tanımlamanın bir aracı olarak kullandılar. Ancak, daha önce de vurguladığımız gibi, bu deneyim bir şekilde Almanya'nın Kıta ile alternatif bir jeopolitik yaratma çabaları ve Haushofer'in Naziler tarafından işlenen suçlar olan Hitler ile bağlantılarıyla lekelendi. Sonuç olarak jeopolitiğin Kıtasa kısmı "sözde bilim" olarak reddedilirken, bilimin Anglo-Sakson kısmı ana strateji olarak kabul edildi. Böylece İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra jeopolitik iki anlamda kullanılmıştır:

1. Amerika Birleşik Devletleri'nde rasyonel ve olumlu anlamda;
2. Faşist bir güç anlamında, ABD ve İngiltere dışında imkansız. Ama bu satranç tahtasında, Brzezinski'nin dediği gibi, sadece "bir oyuncu" kazanabilir.

1. JEOPOLİTİK STRATEJİLER VE MODERNİTE

Dünyanın değişen jeopolitik manzarası ve jeoekonominin küresel düzeydeki gelişimi, mevcut küreselleşme eğilimlerinden ve bölgesel bağımsızlık

çabalarından etkilenmektedir. Dünyada karşı-bölgeleşme ve parçalanma süreçleri devam etmektedir. Dünyanın iki kutuplu modeli yıkılarak yeni modeller aranmakta ve bu jeopolitik bölgeler yeni sınırlara itilmektedir. Modern jeopolitik bölgeler, jeopolitik alanın dinamik nesnelere olarak tanımlanır. Jeopolitik bölgelerdeki ve sınırlarındaki herhangi bir değişiklik, gücün küresel ve makro düzeyde yeniden düzenlenmesine bağlıdır.

Amerikalı coğrafyacı Richard Hartshorn'un teorileri, jeopolitik araştırmalara bölgesel yaklaşımlarda kullanılmaya başlandı. "Jeopolitik Bölge", sosyal ve politik coğrafyada birçok çalışmanın ana unsurlarından biri haline gelmiştir (Spykman, 1944;61). H. Mackinder, N. Spykman, S. Cohen, Z. Brzezinski, S. Huntington gibi bilim adamları jeopolitikte bölgesel yaklaşımı kullanmaya başladılar. Ukrayna'daki bölgesel yaklaşım ilk olarak S. Rudnitsky, A. Sinyavsky, A. Sadovsky, vb. Tarafından tanıtıldı. bilim adamları tarafından kullanılır. Ancak günümüzde jeopolitik bölge ve sınırlarının coğrafi alanın geçici bir parçası olarak kabul edildiği, büyük güçlerin güç alanlarının sınırında yer aldığı ve dinamiklerde itici bir güç olduğu düşüncesi hakimdir. dünyanın jeopolitik manzarasının yeterince iyi bilinen ve doğru bir kavram olduğu düşünülmemektedir.

Siyasi Haritanın mevcut aşaması iki karşıt süreci içermektedir: Küreselleşme ve Bölgeselleşme. Küreselleşmenin mevcut aşaması, dünyanın iki kutuplu sisteminin çöküşü ile artmıştır. Polonyalı sosyolog ve filozof Zygmunt Bauman, 1990'lara kadar herhangi bir entegrasyon sürecinin komünist (sosyalist) veya kapitalist olmak üzere iki bloğun kontrolü altında olduğuna inanıyordu.

Şu anda, en az dört küresel aktörün yer aldığı çok kutuplu bir dünyanın varlığı oldukça açıktır. Bunlar: Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa Birliği, Rusya ve Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği (APEC). Bu küresel aktörler, bölgede niteliksel olarak yeni bir küreselleşme aşamasına öncülük ediyor - küreselleşmiş jeo-ekonomik alanda kaynaklarda ve bilgide coğrafi alanın bölgenmesi. Modern bölgelere-bölgelere bölünme sürecini daha iyi anlamak için birkaç yaklaşım vardır:

- bölgeselleşme, küreselleşme ve bölgesellik hedeflerinin etkin bir şekilde uygulanmasını amaçlayan yeni küresel düzenin bir sonucu olarak bir tür küreselleşmenin yeni bir uzantısıdır;
- bölgeselleşme, küreselleşmenin baskısına tepki olarak, dünya ekonomisinin etkisi altında bazı bölgelerde varlıklarını korumak için korumacılığa başvurarak küreselleşen devletlerin birliğini temsil eder.

Dünya yeni bir döneme girerken, Amerikalı siyaset bilimci Samuel P. Huntington, Fukuyama gibi ideolojilerin belirleyiciliğinin sona erdiğini ve dinlerden türeyen kültürler çağına dönüldüğünü öne sürdü. "Yeni dünyada mücadelenin ana kaynağı ideolojik ve ekonomik öncelikler olmayacak, insanlık ile mücadelenin başat kaynağı arasındaki büyük çelişkiler ve bölünmeler kültürler olacaktır." Huntington, bu dönemde medeniyetler arası çatışmaların giderek artacağı ve gelecek yüzyılda dünyanın bu çatışmalara sahne olacağı fikrini savundu. Huntington, en büyük çatışmanın Batı ve İslam kültürleri arasında olacağını öngördü. Ancak mevcut durum bu konuda belirlenenlerle örtüşmüyordu. Çünkü günümüzdeki çatışmalar medeniyetler arasında değil, güçlü ve zayıf, zengin ve tüm servetini zenginlere kaptırmış taraflar arasındadır. Huntington, yaklaşımında haklıysa, İslam Konferansı Örgütü 2001 yılında İki Kuleler'e yapılan terör saldırısını memnuniyetle karşılamalı ve Afganistan operasyonundan sonra Batı'ya yeniden ambargo uygulamalıydı. Huntington'un teorilerinin ABD dış politikasını gizlemek veya gelecekteki niyetlerinin yönünü değiştirmek olarak görülebileceği doğrudur. Çünkü içinde bulunduğumuz yüzyılda, ana enerji kaynaklarının ve bu kaynakların ulaşım yollarının kontrolü için ekonomik ve siyasi çatışmalar yaşanmaktadır. Huntington'ın iddiası ilginçtir: "ABD'nin egemen olmadığı bir dünya, daha fazla şiddet, düzensizlik ve daha az ekonomik gelişme ve demokrasi anlamına gelir." Amerika'nın en büyük uluslararası önceliği Amerikalıların refahı ve güvenliği iken, aynı zamanda özgürlük, demokrasi, açık ekonomilerin geleceği ve küresel uluslararası istikrar için de merkezidir." Aslında Huntington'ın yanlısı doğrudan Fukuyama'nın teorisine dayanmaktadır. Çünkü doğal evrim sürecinin bir sonucu olarak, dünyanın daha büyük uluslarının modernite ve kalkınma için birleştiği çağdan biraz daha öteye baktığımızda, dünyanın gelişmesi ve ilerlemesi için bekleyecek başka bir şeyin kalmadığı düşüncesi. liberal demokrasi ve serbest piyasa ekonomisinin hakim olduğu ve günümüz dünya gerçekleriyle örtüşmektedir. Dünya sisteminin Fukuyama'nın öngörüsü ile örtüşmesi için iç içe geçmiş ulusal ekonomilerin ülkeler arasında gerçek bir dengede tutulması ve dünya ülkelerinin çoğunda hakim olan "karşılıklı muhalefet" durumunun yerini "karşılıklı karşıtlık" durumu alması gerekmektedir.

Amerikalı diplomat ve siyaset bilimci Zbigniew Brzezinski, dünya egemenliği kavramıyla Avrasya'nın dünya egemenliğindeki önemini ve rolünü yeniden uluslararası siyasi tartışmalara taşıdı. Brzezinski'ye göre Avrasya, yeraltı kaynaklarıyla küresel bir mücadelenin verilebilecek

bir satranç tahtasıdır ve dünyaya hakim olmanın tek yolu Avrasya'da hakimiyet kurmaktır. Brzezinski, Fransa, Almanya, Rusya, Çin ve Hindistan'ın Avrasya satranç tahtasında büyük ve etkili oyuncular olduğunu, Ukrayna, Azerbaycan, Güney Kore, Türkiye ve İran'ın ise önemli bir jeopolitik eksen rolü oynadığını ve ayrıca Türkiye'nin sınırlı imkânları dahilinde olduğunu söyledi. Türkiye ve İran, aynı zamanda jeopolitik olarak da aktif bir konumda olduklarına dikkat çekti.

Bölgedeki enerji kaynaklarının dünyanın geleceği için önemi, Avrasya'nın potansiyel bölgesel politikasının temelini oluşturmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri, Rusya, Çin, İran ve Türkiye, Heart of the Heartland olarak adlandırılan Orta Asya ve Hazar Denizi bölgesindeki enerji kaynaklarını kontrol etmek için "büyük satranç oyununda" rol oynayan başlıca ülkelerdir. 11 Eylül 2001 terör saldırılarının ardından ABD Afganistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Gürcistan'a asker gönderdi ki bu büyük satranç oyununun hamlelerinden sadece biriydi.

2. AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ JEOPOLİTİĞİNİN YÖNLERİ

Soğuk Savaş'ın sona ermesi, dünyanın jeopolitik yapısının uluslararası bağlamda yeniden düzenlenmesine ilişkin beklentilerin gerçekleşmesi için gerekli koşulları yaratmıştır. 1991 yılında Varşova Paktı'nın çöküşü ve SSCB'nin dağılmasıyla birlikte Amerika Birleşik Devletleri tek bir süper güç haline geldi ve Amerika'nın dünyada bir "Pax Americana" (Latince: "Amerikan barışı") sistemi kuracağına olan inancı artırdı. Bu fikir mantıksız değildi. Irak'ın 11 Eylül 1990'da Kuveyt'i işgal etmesi ve Amerikan Başkanı George H.W. Bush'un konuşmasında dile getirdiği "yeni dünya düzeni" ifadesi bunu gösteriyordu. İşgal sonrası ortaya çıkan "Körfez krizi" ne kadar tehlikeli olursa olsun, mevcut durumda tarihi dostluk ve işbirliği olasılığının önemi anlaşıldı. Bush, konuşmasında Amerika'nın yeni dünya düzenindeki yerini ve liderliğinin gerekliliğine değindi, Birleşmiş Milletler önderliğindeki barış ve sükunet ifadelerinin temeli olarak "Pax Americana"dan bahsetti. Bush'un Ocak 1991'de ilan ettiği yeni dünya düzeni varlığını ancak birkaç ay sürdürebildi. Çünkü Birleşmiş Milletler aracılığıyla oluşturulan ABD-SSCB işbirliğine dayanan bu düzen, 1991 yılı sonunda Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla son bulmuştur. Bir yanda Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere, diğer yanda Rusya ve Çin gibi ülkeler arasında sorunların çözümü konusunda fikir ayrılıklarının ortaya çıkması, Birleşmiş Milletler ile anlaşmaya varılmasında zorluklar yaratmıştır. Diğer bir neden ise, barış ve güvenliğin korunmasına

yönelik operasyonlarda güçlü devletlerin kendi çıkarlarına ve çıkarlarına önem vermesidir.

26 Aralık 1991'de çöken Sovyetler Birliği'nin yerine kurulan Rusya Federasyonu, 69 yıllık varlığının ardından ABD'nin yeni jeopolitik hedef ve stratejileri doğrultusunda uluslararası ilişkiler sistemine entegre olmuştur. Böylece Amerika'nın yeni dünya düzeninin hedefleri, "Amerika'nın büyük stratejisi" (barış, çoğulculuk ve refah) ilkeleri yeniden tanımlanmıştır. Yani ABD dış politikası, uluslararası barışı teşvik etmeyi, liberal demokrasinin gelişimini desteklemeyi, dünya çapında evrensel ortak değerler oluşturmayı ve ticareti teşvik ederek ulusal ve uluslararası refahı yaygınlaştırmayı amaçlamaktadır. Amerika Birleşik Devletleri'nin ünlü stratejistlerinden ve eleştirmenlerinden biri olan siyaset bilimci ve devlet adamı Zbigniew Brzezinski'ye göre, Soğuk Savaş sonrası dönemde Amerika, bu tür hedefleri gerçekleştirmek için küresel gücün dört önemli alanında öne çıkmaktadır:

- ABD'nin askeri alanda en büyük rakibi olan SSCB'nin dağılmasından sonra ABD bu alanda küresel güç kazandı;
- ekonomi alanında lider oldu ve küresel kalkınmada lider devlet oldu;
- teknolojinin tüm yeni ve modern alanlarında birinciliği elinde tutan;
- ABD zaten kültürel açıdan dünyada yadsınamaz ve rakipsiz bir güçtür.

Brzezinski'ye göre, bu yönler Amerika Birleşik Devletleri'ne önemli bir siyasi etki ve güç sağlıyor. Uluslararası kuruluşlarda Amerika Birleşik Devletleri bu özelliklerini etkinlik ve liderlik becerileri ile gerçekleştirmektedir. NATO, Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu ve Uluslararası Adalet Divanı gibi kuruluşlar aracılığıyla ABD'nin küresel etkisi daha yapıcı bir temele dayanmaktadır. 1990'ları da içine alan ABD'nin "Pax Americana" sistemini oluşturma fikri, George W. Bush'un ardından seçilen Bill Clinton'ın yönetimi sırasında açıkça kullanıldı. Özellikle liberal ifadeler ve demokratik barış teorileri içinde yerini alan "Pax Americana", Bill Clinton'ın başkanlığı döneminde dış politikada en çok kullanılan ve tartışmalı araç haline geldi. Bill Clinton'ın ulusal güvenlik danışmanı Anthony Lake, Soğuk Savaş sonrası dönemde Amerika Birleşik Devletleri'nin ideallerini ve hedeflerini açıklarken, Amerika Birleşik Devletleri'nin sadece ortaya çıkan uluslararası sistemin bir katılımcısı olarak değil, bu sisteme liderlik etmesini kabul edilebilir gördü. Soğuk Savaş'tan sonra, özellikle Bill Clinton'ın başkanlığı sırasında, ABD'nin bir sınırlama stratejisinden bir "genişleme stratejisine" geçmesi

şaşırtıcı değildir. Antony Lake, bu stratejiyi geliştirmek için bazı önlemler almanın önemini vurguladı:

- temel demokrasilerin güçlendirilmesi;
- yeni demokrasilerin ve liberal ekonomilerin teşvik edilmesi;
- demokrasiyi ve liberal ekonomiyi tehdit eden unsurlara karşı mücadele;
- insani krizleri sadece yardımla değil, demokrasinin ve liberal ekonominin gelişimini destekleyerek önlemek.

Soğuk Savaş sonrası dönemde Amerika Birleşik Devletleri, özellikle Bill Clinton'ın başkanlığı döneminde, Rusya Federasyonu'nun uluslararası sisteme entegrasyonuna, ülkedeki demokratik değerlerin teşvik edilmesine ve güçlendirilmesine özel önem vermiştir. Amerika Birleşik Devletleri'nin "yayıma stratejisi"nin bir parçası olan bu çabalar, Clinton yönetimi sırasında "Önce Rusya" politikasıyla desteklenmiş, Rusya'yı siyasi ve ekonomik olarak ilerletme girişimleri olmuştur. Bu noktadan hareketle ülkenin yapısının Batılı değerlere ve liberal-ekonomik görüşlere göre değiştirilmesine önem verilmiştir. Brzezinski, Rusya'ya yönelik bu "yapıcı" tavrı destekledi: "Soğuk Savaş sonrası dünyanın genel durumunu anlatırken, küresel düzeni tehdit eden veya bu düzen kurulduğunda belirsizlik yaratan üç faktör var. Bunlar jeopolitik, sosyo-ekonomik ve ideolojik faktörlerdir. Bu faktörlerin ilk ikisi Rusya'nın yarattığı jeopolitik ve bu ülkenin dönüşümü ile ilgilidir. Yeni dünya düzeni, SSCB'nin çöküşüyle ortaya çıkan jeopolitik durum ve bunun yol açtığı güç değişimleri ve bölgesel çatışmaların büyüme potansiyeli.

Buradan da açıkça görülüyor ki, Soğuk Savaş sonrası dönemde ABD'nin Clinton döneminde hedeflediği Rusya eksenli jeopolitik dünya, Batılı düşünceyi şimdiden özümsemiş durumda. Bu bağlamda, SSCB'nin dağılmasından sonra oluşan jeopolitik boşluk ve bunun sonucunda ortaya çıkan güç kayması, ABD'nin bölgede ortaya çıkan SSCB'nin halefi olan Rusya'yı sözde "yeni dünya düzeni" içinde yerini alması için bir fırsat yarattı. eksen, Amerikan çıkarlarına uygun olarak. ABD'nin genişleme stratejisinde Rusya'yı liberal ilkeler doğrultusunda değiştirme politikası bir önceki sınırlama stratejisine benzese de bu sefer de Batı üzerinden uluslararası sisteme entegrasyonunu sağlayarak Rusya'yı kendi sahasında kontrol altına almayı da hedeflemiştir. Dolayısıyla Rusya Soğuk Savaş yıllarında konumunu ve etkinliğini kaybetse bile ABD'nin eski hasımını ilkelerine döndürmesi kendisine çok önemli bir avantaj sağlayacaktır.

Bununla birlikte, 2000'li yıllardan itibaren Rusya, belirli alanlarda ABD ile rekabet etme eğilimi göstermiştir.

Amerika Birleşik Devletleri'nin 1990-2001 yıllarında jeopolitik yaklaşımını özetlersek, bu dönemin Soğuk Savaş'ın sona ermesi, en tehlikeli rakibin Irak'ın Kuveyt'i işgalinin neden olduğu Körfez Krizi'nin ortadan kalkması ile yavaş yavaş şekillendiğini söyleyebiliriz. ABD'nin "Yeni Dünya Düzeni" açıklamaları çerçevesinde liberal sistem ve güvenlik politikalarına dayalı yeni umutlar doğdu. Ancak daha sonra Birleşmiş Milletler Teşkilatı'nın görev tanımları ve uygulamalarının merkezinde yer alan çatışmalar, Amerika Birleşik Devletleri'nin "Yeni Dünya Düzeni" açısından kamuoyunda soru işareti bırakmıştır. Bununla Rusya Federasyonu'nu etkilemeye ve liberal siyasi ve ekonomik değerlerle bu yönde değiştirmeye çalıştı.

2000'li yıllarda Amerika Birleşik Devletleri'nin değişen jeopolitik gücü, 2001 yılında seçilen yeni başkan Cumhuriyetçi George W. Bush ve onun temsil ettiği yeni bir akım olan "neo-muhafazakarlık" ile ilgiliydi. ABD'nin bu dönemde önem verdiği jeopolitik yönelimlerin ideolojik temelleri aslında 1997 yılına dayanmaktadır. 2001'de George W. Bush'un etrafındakiler Clinton'ın dış politikasına karşı çıktılar ve daha aktif olmasını istediler. Bu kişilerin 1997 yılında katıldıkları "Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi" adlı grup, Soğuk Savaş sonrası dünyanın yeniden düzenlenmesi ve yönetiminde ABD'yi tek süper güç ve küresel liderlik yapmayı hedeflemiştir. Grubun yayınlanan belgelerinde, küresel arenada artık bir rakibi kalmadığından ABD'nin sahip olduğu askeri gücün avantajını, liderliğini daha da genişletmek için kullanmanın önemi, tüm kesimlerinde müttefiklerinin olması. liberal ve ekonomik ilkelerinin dünyanın her yerinde benimsendiği, uluslararası güvenlik ile ABD'nin çıkarlarının bir olduğu, önümüzdeki yıllarda uzlaşmanın ve bir "Amerikan barışının" önemi dile getirildi.

3. ABD DIŞ POLİTİKA STRATEJİSİNİN YÖNTEMLERİ

2001 terör olayları, Amerika Birleşik Devletleri'nin jeopolitik görüşlerinde bir değişikliğe neden oldu. Bu olaydan sonra, Soğuk Savaş'ın sona ermesinden bu yana sürekli dile getirdiği liberal ve demokratik söylemlerle birlikte ABD dış politikasında daha ulusal ve uluslararası güvenlik odaklı bir politikaya doğru bir kayma yaşandı. Elbette devletin politikasındaki bu değişikliğin ardındaki fikrin eski "Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi" grubu olduğu fikri de yadsınamaz bir gerçektir. Başkan Bush, 11 Eylül olaylarından önce bile ABD'nin dış politikasının

yönünü değiştirmeye çalıştı. Clinton'ın başkanlığının "çok taraflılık" ilkesini reddetti ve bunun yerine ABD'nin kendi çıkarlarına dayalı ve tek başına uygulayacağı bir devlet politikasına ihtiyacı olduğunu belirtti. Ocak 2001'de başkan seçildikten sonra Bush, ABD için en iyi politikanın kendi çıkarlarını gözetmesi olduğunu ilan etti.

Bush'un liderliğinde, 11 Eylül terör saldırılarının ardından dış politikanın formüle edilmesi ve "Bush Doktrini"nin uygulanması için bazı adımlar atıldı. Doktrinde ABD dış politikası üç temele dayanmalıdır:

- rakipsiz askeri üstünlük doktrini;

- önleyici savaş;

- çok uluslu yapı başarısız olduğunda tek başına devam etme isteği.

ABD'nin yeni dış politika stratejisinin önemine değinen George Bush, bu politikanın "haydut devletler" ve terörist grupların tehditlerine karşı oluşturulacağını ve büyük yıkımlara ve trajedilere yol açacak silahların yayılmasını önleyeceğini söyledi. "Caydırıcılık politikası" artık güvenilir ve terörist grupları ve benzeri tehditleri caydırmak için yeterli değildi. Ayrıca Bush, 20 Eylül 2001'de Kongre'de yaptığı konuşmada, terörle mücadelede diğer devletlerle ittifak çerçevesinde hareket etmeyi ve teröre karşı sert bir Amerikan tavrı sergilemeyi gerekli gördü: Bölge artık bir karara varmalı. Ya bizim tarafımızdasın ya da teröristler. Bugünden itibaren terörü elinde tutan veya destekleyen her devlet ABD tarafından düşman rejim olarak görülecektir. Bush'un başkanlığı döneminde ABD, terörü destekleyen ve terörist grupları barındıran devletlere ve siyasi kurumlara bir uyarı mesajı göndermiş ve "terörle mücadele" politikasında küresel düzeyde ittifaklar arayışına girmişti. ABD, 11 Eylül terör saldırılarından Afganistan'daki Taliban rejimini ve El Kaide terör örgütünü sorumlu tuttu. Bush yönetimi, bu gruba karşı operasyonlar hazırlamak için Batılı ülkeler ve NATO ile ittifak kurdu.

ABD'nin 2001 sonrası jeopolitik yaklaşımının bir başka parçası da Irak operasyonu ya da Afganistan operasyonundan sonra Mart 2003'te gerçekleştirilen İkinci Körfez Savaşı'dır. Bu savaş sırasında Amerika Birleşik Devletleri "koruyucu savaş" tabirini kullandı. "Bush Doktrini" içinde değerlendirilebilecek "koruyucu savaş" ifadesi, 11 Eylül olaylarından bir yıl sonra, Eylül 2002'de açıklanan "Ulusal Güvenlik Stratejisi"nde yer aldı. Bu nedenle aşağıdaki ifadeler kullanılmıştır:

ABD'ye, müttefiklerine ve dostlarına karşı kitle imha silahları kullanmadan veya kullanmakla tehdit

etmeden önce, haydut devletleri ve onların terörist saldırılarını durdurmaya her zaman hazır olmalıyız. Bu bağlamda, ittifakların ve dostane ilişkilerin güçlendirilmesi, eski rakiplerimizle yeni ortaklıklar kurulması, füze savunma sisteminin etkin bir şekilde geliştirilmesi ve askeri güç kullanımındaki yeniliklerin yanı sıra istihbarat ve yürütme kabiliyetini artırmayı içeren modern teknolojiler yanıtımızdır. analizi" (Beyaz Saray, 2002).

ABD Ortadoğu jeopolitiğinde Bush yönetiminin 11 Eylül saldırılarına ilişkin yorumları Afganistan operasyonuna atıfta bulunarak "teröre karşı savaş" kavramına atıfta bulundu. 2002 yılından bu yana bazı ülkelerin bu konsepte odaklanması Amerika Birleşik Devletleri için operasyonel bir zemin hazırlamıştır. Bu anlamda, "teröre karşı savaşın" temel amacı, Afganistan'daki El Kaide bağlantılarını ve 11 Eylül olaylarıyla bağlantılı Usame Bin Ladin gibi ana üyelerini yok etmektir. Mart 2003'te başlayan Irak harekâtı, daha çok "şer eksenli" kavramı çerçevesinde dünyayı kitle imha silahlarından arındırmayı amaçlamış ve bunun sonucunda da dünyada barışı yeniden tesis etmeyi amaçladığı ilan edilmiştir. dünya. Öte yandan ABD'nin "terörle mücadele" politikası çerçevesinde yürüttüğü Afganistan operasyonu diğer Batılı ülkeler ve NATO tarafından destek bulsa da ABD'nin Irak operasyonu birçok yönden ve farklı bölgelerde Amerikan karşıtı duygulara neden oldu. dünyanın. Irak savaşı, ABD'nin kendi içinde bazı protestolara ve eleştirilere neden oldu. ABD, bu saldırının en önemli meşruiyet kaynağı olan Irak işgaline hazırlanırken, "kitle imha silahları bulundurma ve dünya barışını tehdit etme" tezi gerçekleşmedi. Irak'ta kitle imha silahları bulamayan ABD hükümeti, bu silahların Suriye'de depolanabileceğini iddia etti ve ABD Savunma Bakanı Donald Rumsfeld, Suriye'yi "haydut devlet" olarak sınıflandırdı.

2008'de George W. Bush'un başkanlığının sona ermesi ve onun yerine Demokratların temsilcisi Barack Obama'nın devlet başkanı olarak seçilmesi, çeşitli çevrelerde ABD'nin "saldırgan" politikasında belirli değişikliklerin olacağı yönünde bir umut yarattı. belli olmak. Obama 2008'de iktidara geldiğinde çözülmesi gereken birçok sorunla karşı karşıya kaldı. Bu sorunlardan üçü daha önemliydi:

1. 2008'de ekonomik kriz doruk noktasındaydı;
2. El Kaide lideri Usame Bin Ladin'i yakalama hedefi;
3. Başkan Bush'un vaat ettiği gibi, 2011 yılı sonunda Amerikan birliklerini Irak'tan çekme planını yerine getirmek.

Başkan George W. Bush döneminde Afganistan ve Irak savaşlarının mali yükü ve Ortadoğu'da yaratılan Amerikan karşıtlığı ve uluslararası kamuoyu Başkan

Obama'yı bu alanlardan kademeli olarak çekilmeye zorladı. Bu politika stratejisi açıklandı. 2010 yılında "Uluslararası Güvenlik"te de "Strateji"de görmek mümkündür. Obama'nın başkanlığı sırasında ABD, Afganistan'daki savaş için daha spesifik bir açıklama ve hedef belirledi. Bu açıklamada savaşın İslam diniyle hiçbir ilgisi olmadığı, asıl hedefin El Kaide terör örgütü olduğu belirtiliyor. Diğer açıklamalarda, Irak savaşının kısa sürede biteceği ve Irak'ta medeni bir demokratik yönetim rejiminin kurulacağı belirtildi. Afganistan ve Irak'taki savaşlar nedeniyle İslam coğrafyası ile ABD arasındaki farklılıklar Bush'un cumhurbaşkanlığı dönemindeki itibarını zedeledi. Bu açıklamalar sayesinde bu itibarın yeniden kazanılması için bazı adımlar atıldı. Ayrıca Obama kitle imha silahlarının kaldırılması konusunda her zaman çok ciddi olmuştur. Nükleer silahların yayılmasını ve dünyanın en tehlikeli silahlarını içeren terör faaliyetlerini önlemek için 2013 yılı sonuna kadar tüm nükleer malzemeleri güvenli bir şekilde kontrol etmeye çalışıyoruz" dedi.

Görüldüğü gibi Obama'nın başkanlığı döneminde ABD, Bush yönetiminden miras kalan birçok önemli sorunla karşı karşıya kaldı. Aynı zamanda, dış politikada daha sadık ve çözüm odaklı olan Obama'nın temsil ettiği Demokrat Parti'nin stratejisi, Cumhuriyetçi Parti'nin liderliği sırasında ortaya konan politikadan oldukça farklıdır. Bush yönetiminin jeopolitika yaklaşımının bir sonucu olarak şekillenen, ağırlıklı olarak güvenlik odaklı dış politika, hem ulusal hem de uluslararası düzeyde pek çok tepkiyle karşı karşıya kaldı. Obama yönetimi de "ABD'nin itibarını zedeleyen" bu tepki dalgasını yatıştırma ve yeni açılımları hayata geçirme göreviyle ilgili yükümlülüklerini yerine getirdi (Agnew, 2003; 15).

Tüm bu olayları gözlemlediğimizde Soğuk Savaş sonrası teorisyenlerin düşünceleri çerçevesinde şekillenen Amerikan jeopolitiğinin yeni dönemde de etkisini sürdürdüğünü söyleyebiliriz. Bu karmaşık dönemin ilk on yılı, Fukuyama'nın dediği gibi, Batılı liberal demokrasinin küreselleşmenin etkisi altında evrenselleşmesine tanık oldu. 11 Eylül 2001 olayları Huntington'ın teorisini doğruladı ve farklı kültürler arasında bir çatışmaya neden oldu. Ardından 2003 yılında Irak'ın işgalinden sonra başlayan süreç ve gelişim süreci, çatışmanın dinamiklerini derinleştirdi. Sonuç olarak Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan jeopolitik durum ve yeni dünya düzeni hakkında ortaya atılan fikirlerin birçoğu bir anlamda hayata geçirilmiştir. Soğuk Savaş sonrası oluşturulan yeni dünya düzeninde ABD'nin "kurulduğu" jeopolitik ilerleme süreci, siyasi açıdan liberal-demokratik sistemin, ekonomik açıdan ise serbest piyasa sisteminin küreselleşmesini yansıtıyordu. Bu

küreselleşme araçları, uygulandığında uluslararası güvenliği sağlamak için geliştirilmiştir.

SONUÇ

İlk kez 19. yüzyılın sonlarında dile getirilen jeopolitik kavramı, farklı alanlardaki birçok devlet adamı ve siyaset bilimci için siyasi coğrafyalarını tanımlama, dış politika yönelimlerini formüle etme, bölgesel ve küresel stratejiler oluşturmada bir araç ve araç haline gelmiştir. . Aslında Jeopolitik kavramının içeriği, kullanıldığı ülkelerin ulusal çıkarları ve çıkarları esas alınarak düzenlenmektedir. Siyasi tarihte önemli dönemlerin jeopolitiği ağırlıklı olarak o dönemde iz bırakan güçlerin etkisiyle belirlenirken, mevcut jeopolitik koşullar ilgili güçlerin politikalarını şekillendiren ve etkileyen bir unsur haline gelmiştir.

Analizimiz şu şekilde sonuçlanıyor:

- jeopolitik, dünya güçlerini korumak isteyen Avrupalı ve Amerikalı bilim adamlarının pratik kullanımda maksimum kâr ve fayda elde etmenin teorik temelini oluşturmak için kullandıkları bir ifadedir;

- jeopolitiğin asıl ve nihai amacı güç kazanmak ve onu sürdürmek olsa da, yeryüzündeki devletlerin her birinin kendine özgü jeopolitik yeri olduğundan, hem Amerikalı hem de Avrupalı bilim adamlarının farklı güç teorileri oluşturmaları tamamen normaldir;

- Bir milletin, milletler grubunun veya toprakların jeopolitiğinin değişmeyen veya değişen unsurlarını dikkate alarak, devletlerin coğrafi konumu ve durumları ile politikaları arasında bir bağlantı oluşturan jeopolitik, güçleri değerlendiren, yeni dünya gücünü inceleyen ve değerlendiren jeopolitik etkisi altındaki merkezler, bölgesel güçler bir bilim veya strateji yöntemidir;

- Devletlerin siyaseti ile jeopolitik durumu arasında karşılıklı bir ilişki vardır;

- İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesine ve bazı kaynaklara göre Soğuk Savaş'ın sonuna kadar olan dönem, kavramın ilk ortaya çıktığı ve kullanılmaya başlandığı tarihten itibaren "Klasik Jeopolitik" kavramının kullanılmaya başlandığı dönem olarak yorumlanır. uluslararası ilişkilerde bu yönde kullanılmak üzere;

- Soğuk Savaş'ın bitiminden günümüze kadar olan dönemin "yeni jeopolitik" teorilerinin doğduğu dönem olduğu zaten herkes tarafından kabul edilmiştir;

- İkinci Dünya Savaşı'nın bitimine kadar olan süreçte birçok etkin güç faktörü bulunduğundan jeopolitik de bu ülkelerin belirlediği doğrultuda şekillenmiş;

- bu dönemden Soğuk Savaş'ın sonuna kadar, dünyanın iki kutba bölünmesi nedeniyle bu iki güç ve politikaları çerçevesinde gelişen jeopolitik;

- 1990'larla birlikte hızla değişen siyasi durum ve bu durumda ABD'nin tek süper güç olarak kalması ve bu yöndeki tartışmalar şimdiden jeopolitiği revize etme ihtiyacını doğurmuş;

-Soğuk Savaş sonrası dönemde Amerika Birleşik Devletleri'nin "yeni dünya düzeni"ne dayalı bir jeopolitiğin oluşması için koşullar oluşturulmuş ve bu durum tek kutuplu bir dünyaya öncülük ettiği fikrini doğurmuştur;

- "Yeni dünya düzeni" terimi, küresel-liberal düzen ve uluslararası güvenlik gibi kavramları içerir;

- Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte, Amerikan teorisyenlerinin yeni dünya düzenine ilişkin ileri sürdükleri fikirleri, değişen jeopolitik koşullar içinde ve siyasi ve ekonomik yenilikler çerçevesinde hayata geçirildi;

- ABD, küresel gücün ana belirleyici faktörlerini tek kutuplu dünya düzeninde birleştirmek ve bu unsurlara daha yapıcı bir temel vermek için harekete geçti;

- Soğuk Savaş sonrası dönemin ilk on yılında Amerika, ABD'nin önünde rekabet gücüne sahip küresel bir güç olmadığı için dünya siyasetinde daha baskın bir güç olarak gösterildi;

-Soğuk Savaş'ın ana rakibi olan Rusya Federasyonu'na, ABD tarafından çıkarları ve idealleri doğrultusunda dünya sistemine entegre olmaya çalışan model bir devlet olarak yaklaşılması;

-2000'li yıllarda başlayan yeni dönemde Rusya, imparatorluğun eski gücünü geri kazanmak için etkili jeopolitik stratejiler sergilemeye başladı;

- Rusya, Asya'da Çin gibi bölgesel güçlerin ortaya çıkmasıyla küresel dengeyi tamamen değiştirme potansiyelini göstermeye çalışmıştır;

- Çin, ABD'yi rakip olarak görmediğini beyan etmesine rağmen, bu ülkenin değişen ve büyüyen ekonomisi ve askeri potansiyeli ABD'yi endişelendiren bir unsur olmuştur;

- Rusya, küresel diplomaside ABD tezlerine karşı kendi jeopolitiğini oluşturmuş ve siyasi bir rakip olarak görünmeye başlamıştır;

- Rusya ve Çin gibi siyasi aktörlerin ABD'nin önünde tek bir blok oluşturma girişimleri oldu;

- Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan tek kutuplu düzen şimdiden yıpranmaya başladı;

- İkinci Dünya Savaşı'nın başlangıcında meydana gelen tek kutupluluktan çok kutupluluğa dönüş olasılığı vardır;

- İlerleyen yıllarda yeniliklerin ve değişikliklerin hızlanması ve tamamen farklı yönlerde gelişmesi mümkündür.

Yeni Dünya Düzeni'nde Orta Doğu'nun gücünü hedefleyen ABD'nin, yükselen Çin'e karşı gücünü korumak ve Çin devletinin pazarlara ve hammaddelere erişimini engellemek için bir Büyük Ortadoğu projesi uyguladığı görülebilir. Alternatif olarak, Çin bir yumuşak güç politikası izliyor ve bölge ülkeleriyle karşılıklı ilişkileri geliştirmeye çalışıyor gibi görünüyor. Geçmişte Batı merkezli jeopolitik teorilerin baskın olması nedeniyle, gelecekte benzer eğilimlerin ortaya çıkması muhtemeldir. Ancak aynı zamanda Asya'da askeri ve ekonomik olarak güçlenen devletlerin jeopolitik teorilerini kademeli olarak uygulama ve ABD ile daha yakın bir rekabete girme potansiyeline sahip olduğunu söyleyebiliriz. Aslında ABD'nin yükselen ve gelişen uzay jeopolitiği konusunda ne kadar deneyimi varsa, Çin'in bu alanda gelişmeye istekli olduğu açıktır. Bu nedenle gelecekte jeopolitik teorilerin uzay hakimiyetinin yanı sıra dünya hakimiyetini de kapsayacağını söyleyebiliriz.

KAYNAKÇA

1. Agnew J. Geopolitics: Re-Visioning World Politics. Londres: Routledge, 2003
2. Davutoğlu. Ahmet. "Stratejik Derinlik". 2001. Küre Yayınları, İstanbul
3. Petrova, Margarita H. (2003) 'The End of the Cold War: A Battle of Bridging Ground Between Rationalist and Ideational Approaches to International Relations?', European Journal of International Relations 9, 1 (March), pp. 115-163.
4. Spykman. N.J. (1944). "The Geography of the Peace". New York: Harcourt, Brace, and Company
5. Suat Bilge. "Milletlerarası Politika". Ankara. 1996. Ankara Üniversitesi Yay. 101s